

45. Dokulil M. Tvoření slov v češtině. 1. Teorie odvozování slov / M. Dokulil. – Praha : ČAV, 1962. – 263 s.
46. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego // Słownik prasłowiański / F. Sławski. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk. – Tom 1–3. – 1974–1979.
47. Wojtyła-Świersowska M. Prasłowiańskie nomen agentis // PAN. Monografie sławistyczne. 30 M. Wojtyła-Świersowska. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1974. – 159 s.

УДК 811. 161. 2 '37 : 821. 161. 2

ПЕРИФРАЗЫ ЯК ЗАСІБ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ «ЩОДЕННИКІВ» ОЛЕСЯ ГОНЧАРА)

Бойко Л. П., к. філол. н., доцент, Омельченко В. В., студент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

boiko.l@inbox.ru, Viktoria.omelchenko.92@mail.ru

Стаття присвячена аналізу перифразів, що виступають засобом образної вторинної номінації дійсності в «Щоденниках» Олесь Гончара. У статті розглядаються основні тематичні групи перифрастичних найменувань, досліджується явище синонімії в колі перифраз, висвітлюються їхні стилістичні функції.

Ключові слова: евфемістична функція, інформативна функція, перифраз, перифрастичні найменування, синонімічний ряд, шаблонізуюча функція, експресивна функція, номінативна функція.

ПЕРИФРАЗЫ КАК СРЕДСТВО ВТОРИЧНОЙ НОМИНАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ «ДНЕВНИКОВ» ОЛЕСЯ ГОНЧАРА)

Бойко Л.П., Омельченко В.В.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

boiko.l@inbox.ru, Viktoria.omelchenko.92@mail.ru

Статья посвящена анализу перифразов, которые выступают средством образной вторичной номинации действительности в «Дневниках» Олесь Гончара. В статье рассматриваются основные тематические группы перифрастических наименований, исследуется явление синонимии среди перифразов, освещаются их стилистические функции.

Ключевые слова: евфемистическая функция, информативная функция, перифраз, перифрастические наименования, синонимический ряд, шаблонизирующая функция, экспрессивная функция, номинативная функция.

THE PARAPHRASES AS A MEAN OF SECONDARY NOMINATION (BASED ON «THE DIARIES» BY OLES HONCHAR)

Boyko L.P., Omelchenko V.V.

Zaporizhzhya National University, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

boiko.l@inbox.ru, Viktoria.omelchenko.92@mail.ru

The paraphrases in the language of "The Diaries" by Oles Honchar are introduced by the following semantic groups: periphrastic naming of the historical and public figures, writers, scientists, artists, cities and countries, among which Ukraine takes a central position, geographic objects, people's professions and activities, public institutions and organizations, representatives of fauna and flora, etc.

Synonymy is typical phenomenon for the paraphrases that are under consideration. The most widely represented is the *synonymic row* that indicates the state of Ukraine. The periphrastic expressions which implement the conceptual author's characteristics of people, and constitute not less branched *synonymic rows*, so to say original author's paradigm.

The paraphrases in "The Diaries" by Oles Honchar form negative or positive reader's impression, provide additional information about the objects, events, concepts that are described.

The paraphrases of informative character are distinguished by the specific semantic content, the author uses them to enhance reader's informative level. These descriptive forms give information about particular object

or phenomenon, so perform the informative and cognitive function. There are even some rare cases when the paraphrases are extremely data-intensive, they consist of several sentences.

The concerned paraphrases perform standardized function of the template process. It seeks to re-emphasize the traits corroborated by social consciousness, about certain individuals, the facts of reality or historical events. This function is performed not only by the paraphrases with negative connotations, but also those that characterize the geniuses of mankind, spiritual companions.

A separate group in "The Diaries" is composed of the paraphrases performing euphemistic function that is associated with the desire to avoid mention of certain namings of undesirable realia of life. More frequent those paraphrases are about person's death. Sometimes the paraphrases of that type are included in sentences with highly artistic structure.

In "The Diaries" by Oles Honchar the paraphrases act as structure making text element, around which the composition is constructed, and that caused the nature of the functions they perform, the most common among which are the formation of positive and negative impression of the reader.

Key words: euphemistic function, informative function, periphrasis, periphrastic namings, synonymic row, function of the template process, expressive function, nominative function.

Щоденникові записи Олеся Гончара є безцінними для істориків, літературознавців, мовознавців, усіх, хто цікавиться історією й культурою українського народу. Сьогодні «Щоденники» Олеся Гончара в українському культурному просторі стали предметом ґрунтовного наукового вивчення В. Галич, О. Галич, Г. Жданової, С. Ігнатєвої, В. Калашника, І. Цап'юк, М. Степаненка та ін.

«Щоденники» О. Гончара відзначаються багатством стилістичних, образно-художніх засобів, з-поміж яких чільне місце посідають перифрази, які, на думку О. Копусь, «виявляють мовну індивідуальність О. Гончара і дають змогу через них глибше осмислити творчу особистість письменника, його естетичне кредо» [4, с. 1].

В українському мовознавстві перифрази в різних аспектах досліджували такі вчені, як Л. Булаховський, Г. Євсєєва, І. Кобилянський, А. Коваль, М. Коломієць, О. Копусь, М. Пилинський, О. Пономарів, Є. Регушевський, А. Сивашенко, Н. Сологуб, О. Юрченко та інші. У публікаціях М. Степаненка порушуються окремі аспекти розглядової проблеми. Мета нашої статті – проаналізувати семантику та стилістичні функції перифразів, зафіксованих у мові «Щоденників» О. Гончара.

«Перифрази належать до системи засобів, що виникли як результат вторинної номінації. Сутність цього стилістичного прийому полягає в контекстуальній заміні однослівного найменування описовим виразом. При цьому в перифрастичному звороті на перший план висувається якась якість, сторона об'єкта чи поняття, який описується, і ця якість чи риса сутеві в цьому контексті чи ситуації» [5, с. 162].

Перифрази, виявлені в мові «Щоденників» О. Гончара, можна об'єднати в такі семантичні групи:

1. Назви осіб, які представлені:

– перифрастичними найменуваннями історичних осіб: *напівбожевільний деспот* [3, с. 555] – Іван Лютий [1, с. 9], *цар-синовбивця* [1, с. 9] – Іван Грозний; *легенда, карпатський міф* [2, с. 316] – Олекса Довбуш; *лідер античного світу* [3, с. 556] – Олександр Македонський; *безмежно трагічна постать, український Мелехов* [3, с. 223] – Нестор Махно тощо;

– письменників: *національний бог Росії* [2, с. 83], *маленький геній* [2, с. 101] – Ф. Достоєвський; *автор «Вечорів»* [2, с. 12], *геніальний полтавець* [3, с. 16] – М. Гоголь; *поет світового кіно* [3, с. 8], *античний мудрець* [3, с. 168] – О. Довженко; *людина-пристрасть* [3, с. 170] – А. Малишко; *скромний плугатар, сівач, гігант художньої прози* [3, с. 64] – І. Нечуй-Левицький; *справжній самородок народний* [3, с. 77] – Ю. Збанацький; *один із найталановитіших і найнещадніших письменників* [3, с. 64] – Г. Косинка; *справжній син Карпат* [3, с. 98] – І. Чендей; *найтрагічніша постать в нашій*

літературі, творець найпрекраснішого козацького епосу [3, с. 145] – М. Шолохов; воїстину королева [2, с. 46] – А. Ахматова та ін.;

– учених, митців: автор вчення про ноосферу [3, с. 11] – В. Вернадський; гордий легінь нашої культури [3, с. 157] – Іван Миколайчук; апостол втраченого бельканто [2, с. 82] – Михайло Венедиктович Микиша; поет українського малярства [3, с. 39] – Михайло Гордійович Дерегус; женьшеневий куц Тобілевичів, дивовижний феномен [3, с. 148] – родина Тобілевичів.

– державних діячів: перший нищитель мови [3, с. 81] – Щербицький; вузьколобий шовініст, глухий до гноблених народів [3, с. 14] – Й. Сталін; манкурт в українському варіанті [3, с. 167] – О. Ф. Ватченко; махровий русифікатор, нищитель українських шкіл, з чорної породи валуєвих [3, с. 121] – Ведерников.

2. Перифрази-назви країн. З-поміж них центральне місце відводиться Україні. На позначення нашої держави фіксуємо розгалужений синонімічний ряд описових зворотів. Україна – це земля сонця [3, с. 6]; коханий край [3, с. 53]; земля краси і трагічної долі [3, с. 129]; квітучий край [3, с. 131]; країна краси [1, с. 364]; божественний сад [1, с. 123]; хліборобська держава [1, с. 154]; плантаторське поле, лиш ярем скрипіння, плачі й голосіння, Які не вицухають ніколи [1, с. 26]; одвіку од Бога багата земля [1, с. 391]; земля такої трагічної краси і такої трагічної долі [3, с. 129]; багатостраждальна й незрівнянна... Богом дана нам [3, с. 201]; вічна вдова, а в неї є сини і є дуже багато антисинів, брудних запродавців [3, с. 339]; заповідна земля талантів [3, с. 345]. Трапляються в «Щоденниках» і перифрастичні назви інших країн, як-от: країна хамства [1, с. 361] – Росія; володарка морів [3, с. 182] – Англія; пристанище свободи [3, с. 245] – Литва; країна музики [3, с. 160], країна щасливих людей [3, с. 420] – Австрія; країна кленового листка [3, с. 423] – Канада та ін.

3. Перифрастичні назви українських і неукраїнських міст: серце України [3, с. 107] – Чигирин; мертве місто [3, с. 119] – Прип'ять; давня слов'янська столиця [3, с. 123] – Звенигород; одна з найкрасивіших земель планети [2, с. 155], мати співучої милозвучної української мови, родомісто красунь-українок [1, с. 425] – Полтава; чорне місто [1, с. 185] – Чикаго; сталевий Вавилон [1, с. 193] – Нью-Йорк; понуре шлакоблокове місто в степу [2, с. 91], суворий край, край буранів [2, с. 92] – Караганда; двері в Південну Німеччину, в Мюнхен [2, с. 68], Дунайська сестра Будапешта [10, с. 104] – Відень; груди Дніпра [10, с. 86], край сонця [3, с. 114] – Херсон; новий Вавилон [1, с. 10] – Харків; кошмар планети [3, с. 117], попередження людству [3, с. 118], українська Хіросіма [3, с. 94], подих біблійського зла, подих кінецьсвіття [3, с. 107], чорний полин [3, с. 107], опромінене місто [3, с. 91] – Чорнобиль; місто найбільших катаклізмів війни [1, с. 313] – Берлін; алмаз на березі Тихого океану [1, с. 89], перлина Тихого океану [1, с. 191] – Сан-Франциско тощо.

4. Найменування представників націй, народностей, міст, країн тощо: загадка із загадок [3, с. 135] – циганське плем'я; жертва атомного бомбардування [3, с. 68] – японець народ-красолюб [2, с. 15] – український народ; нація з почуттям гумору, з почуттям гідності [2, с. 136] – японці; ті ж українці, тільки зі знаком якості [2, с. 225] – львів'яни; гостинні, чудові люди [2, с. 47] – абхазці; народ-моноліт, де кожен кожному брат, а старшому – син. Духовно чистий і здоровий народ [3, с. 215] – вірменський народ; обдарована нація [3, с. 291] – німці; нація напівзвірів, розбійників, нація ведмежатників [3, с. 529] – російська нація та ін.

5. Назви географічних об'єктів: велике болото [1, с. 241] – Каховське море; білосніжне царство [1, с. 265] – Гімалаї; голуба перлина у вічно темному космічному океані [1, с. 392], витвір Вищого Розуму [3, с. 11], маленьке сузір'я людей в галактиці людства [2, с. 26] – планета Земля; вічна голубинь [1, с. 277], легені планети [2, с. 128] – океан; сумний край [1, с. 167], південна українська тундра [1, с. 167] – Присивашся; могуття планети

[3, с. 421] – гори; *край Тарасових страждань* [2, с. 92] – Урал; *королева Японії, її одвічна краса* [2, с. 138] – японська гора Фудзі; *велична діадема Словаччини* [1, с. 130] – високі Татри та ін. У межах цієї групи виокремлюємо підгрупу перифразів, що називають географічні та промислові регіони України: *нація за всіма ознаками* [3, с. 141] – Галичина; *люмпенізований край* [3, с. 151] – Донбас; *край чистоти незвичної ... райської* [1, с. 234] – Закарпаття; *багатючий край* [2, с. 324] – Поділля; *поле для великих духовних робіт, резервуар (і могутній) для поповнення національних сил* [3, с. 522]; *істинно українське середовище* [3, с. 300] – Тернопільщина; *могутня ... земля, що ... колискою була для наших пращурів-росів* [3, с. 64], *Шевченків край* [3, с. 107] – Черкащина;

6. Перифрастичні назви професій і видів діяльності людей: *Гомери України* [1, с. 216] – кобзарі; *ударники моря* [1, с. 241] – рибалки; *оберігач природи* [2, с. 63] – еколог; *поети дерева* [3, с. 97] – різьбярі по дереву; *черв'як, який живе в яблуку, жере його зсередини і уявляє, що роль його конче необхідна* [3, с. 47] – критик; *найактивніша верства суспільства, найчутливіша до рідної мови, культури, ті, хто і в наші холодні часи зберігає закоханість у прекрасне* [2, с. 578] – освітяни; *найперший і найвірніший оберігач* [3, с. 112] – учитель.

7. Перифрази на позначення абстрактних понять: *першооснова всього* [1, с. 346] – воля; *трепетне почуття* [1, с. 352] – кохання; *найістотніше, найлюдськіше, що є в людині* [1, с. 365] – совість; *чудо, дар природи* [2, с. 6] – сміх людський; *основний генофонд культури* [3, с. 112], *живий організм* [2, с. 27] – мова; *найрозумніший розум* [3, с. 5] – талант; *душа реалізму* [3, с. 12] – романтика; *вища математика людського духу* [3, с. 65] – індійська філософія; *ядро національної культури* [3, с. 66] – література; *найбільша з мудростей* [2, с. 72] – навчитись прощати; *вічний фронт* [2, с. 211] – життя; *страшна річ* [2, с. 78] – влада; *тоталітарна кошара* [3, с. 386] – тоталітарний режим.

8. Перифрази-назви державних установ, організацій, закладів культури, науки і мистецтва: *базар, «ярмарок марнославства»* [1, с. 294] – Комітет Миру; *муравейник* [1, с. 294] – московська письменницька організація; *справжній штаб духовного життя нації* [3, с. 388] – Спілка письменників України; *багатючий пам'ятник нашого середньовіччя* [1, с. 257] – каплиця Трьох Святителів у Львові; *справжній храм книги* [1, с. 382] – бібліотека парламенту; *Довженкове дитя* [3, с. 114] – палац культури; *перший у Східній Європі університет у європейському розумінні* [2, с. 20] – Києво-Могилянська академія; *найстаріший університет нового світу* [2, с. 237] – Гарвард; *скарбниця прекрасного* [3, с. 495] – Лувр; *орлине гніздо корифеїв* [2, с. 126] – державний музей-заповідник І. Тобілевича.

9. Перифрази, що позначають час і певні часові проміжки: *земля часів Колумба* [1, с. 184] – давні часи; *справжнє відродження народу і його культури* [2, с. 506] – 20-ті рр. ХХ століття. Високою частотністю вживання та синонімічністю характеризуються перифрастичні одиниці на позначення 1932 року: *голодний рік* [1, с. 318]; *перший Чорнобиль України* [3, с. 247]; *вічний реквієм по незліченних жертвах* [3, с. 487]; *нечуваний за масштабами злочин, вчинений тоталітарним режимом проти українського народу* [3, с. 487]; *найбільша з наших трагедій* [3, с. 486]; *справжній геноцид, спрямований проти українського народу* [3, с. 486].

10. Перифрастичні назви представників флори і фауни: *найвірніші друзі людини* [2, с. 111] – собаки; *червоногруді* [2, с. 44], *червоні бенкетарі* [2, с. 44] – снігурі; *бич асканійських птахів* [1, с. 141] – граки; *незвично зелені куцики* [1, с. 235] – барвінок; *дерева в серезках* [1, с. 254] – берези; *зелена темниця моя* [1, с. 102] – ліс; *зелений килим цілини підгірської* [1, с. 254] – трава; *національне дерево Японії* [1, с. 267] – сакура; *килим вічності* [1, с. 424] – хортицька трава; *дрібні мініатюри сонця, планетки золоті* [1, с. 291] – абрикоси; *незрівнянні божественні шедеври* [1, с. 69] – рослини; *українська сестра ялівця* [3, с. 112]

– калина; *справжня окраса Полісся* [3, с. 58] – льонок; *найкраща музика світу* [3, с. 117] – цикади; *комахи-опилювачі* [3, с. 121] – бджоли; *висока музика неба* [2, с. 85] – журавлі; *символ стійкості у японців* [2, с. 174] – бамбук.

Більшість перифраз у «Щоденниках» складають образно-метафоричні, проте трапляються й традиційні, наприклад: *найвірніші друзі людини* [2, с. 111] – собаки; *червоногруді* [2, с. 44] – снігурі; *батько народів* [3, с. 155] – Сталін; *перший президент Української Академії* [3, с. 8] – Грушевський; *Лесин край* [2, с. 466] – Волинь; *брати із Солуні* [2, с. 150] – Кирило і Мефодій; *національне дерево Японії* [1, с. 267] – сакура тощо.

Перифрастичні одиниці виконують різні функції, що реалізуються за допомогою широкого спектра прийомів і є основою прагматичного ефекту. Ці звороти дозволяють найбільш точно відобразити в тексті ставлення автора до позначуваного. Саме тому М. Степаненко зазначив: «Діарійні нотатки рясно вимережані крилатими висловами, вони густо-прегусто населені цікавими особливостями, які формували світоглядні орієнтири письменника, на яких він взував, з якими перетиналася його доля, перехрещувалися його думки і погляди» [6, с. 8].

Однією з функцій перифразів є номінативна, оскільки кожен перифраз – це образно-переносне й описове найменування предметів, явищ, осіб тощо.

Перифрази в «Щоденниках» О. Гончара виконують експресивну функцію, причому вони можуть містити як позитивну, так і негативну експресію. Оскільки в щоденникових записах багато місця відводиться характеристиці посадових осіб, партійних і громадських діячів, які нищили українську культуру, мову, дбали лише про власне збагачення, то за допомогою перифрастичних висловів формується негативне ставлення до них, як-от: *кривавий сталінський гауляйтер* [2, с. 7], *кат* [1, с. 305] – Постишев; *жалюгідна патолоч, трусії* [2, с. 8] – редактори центральних газет; *дніпропетровський юшкоїд № 1* [2, с. 11], *обжера, сквернослов, батькопродавець* [2, с. 11], *дніпропетровський обжера* [2, с. 11] – Ватченко; *стріляний лис* [1, с. 294], *душевний кастрат* [1, с. 295], *літературний євнух* [1, с. 306] – Сурков; *трупно-зелений, мертвоокий кат української інтелігенції* [1, с. 373] – Скаба *шепелявий дворушник* [3, с. 248]; *почвара, монстр, ненависник національних культур* [3, с. 263] – Брежнєв; *великодержавна гнида* [3, с. 263] – Суслов.

Багато уваги в «Щоденниках» приділяється характеристиці письменників, винахідників, які зробили вагомий внесок у розвиток культури, науки, мистецтва. За допомогою описових назв на позначення цих осіб формується позитивне враження про них: *генії світла* [2, с. 59] – Платон, Гете, Бах; *людина-орел* [1, с. 300], *втілення краси людської* [1, с. 225] – О. Довженко; *два генії* [3, с. 15] – М. Гоголь і Т. Шевченко; *майстер з Божої ласки, компанійський козацький нащадок* [2, с. 76] – Ю. Яновський; *український Сократ* [2, с. 202] – Г. Сковорода; *гордість нашої культури* [3, с. 51] – Дмитро Гнатюк; *жива легенда, людина тонкої поетичної душі* [3, с. 537] – Басаєв Шаміль Салманович.

Перифрази інформативного характеру вирізняються конкретно-змістовим наповненням, їх автор використовує з метою підвищення інтелектуального рівня читача. Ці описові звороти дають інформацію про певний предмет чи явище дійсності, відтак виконують інформативно-пізнавальну функцію, наприклад: *перший у Східній Європі університет у європейському розумінні* [2, с. 20] – Києво-Могилянська академія; *мати співучої милозвучної української мови, родомісто красунь-українок* [1, с. 425] – Полтава; *поет українського малярства* [3, с. 39] – Михайло Гордійович Дерегус; *батьківщина Гітлера* [1, с. 87] – Німеччина; *легенда про любов* [1, с. 164] – п'єса «Євшан-зілля»; *національне дерево Японії* [1, с. 267] – сакура; *людина-сокіл* [2, с. 10] – Гагарін; *колишня столиця Парфянського царства, глиняна цивілізація* [2, с. 110] – городище Ніссу; *батьківщина П. Осипенко, козацька станиця Азовського війська і друга столиця Махна* [2, с. 121] – село Новоспасівка; *брати із Солуні* [2, с. 150] – Кирило і Мефодій; *перший президент*

Української Академії [3, с. 8] – Грушевський; *опромінене місто* [3, с. 91] – Чорнобиль; *Тарасів день* [2, с. 89] – 22 травня; *творець найпрекраснішого козацького епосу* [3, с. 145] – М. Шолохов; *країна музики* [3, с. 160] – Австрія.

Трапляються поодинокі випадки, коли перифрази є надзвичайно інформаційно наснаженими. Вони, як правило, представлені складними реченнями або ж навіть декількома реченнями різної структури, наприклад: *трипільський праматерик української культури, де життя, можливо, й було, золотою ерою людства, де спільним був пантеон богів і трипільських, і шумерських, і тих, кому поклонялись староіндійські племена* [3, с. 454] – Аратта-Оратанія; *городище, км 15 від Ашхабада, майже в підгір'ях Копетдагу. Колишня столиця Парфянського царства. Глиняна цивілізація, могутнє царство, що існувало півтисячі літ, а зостались після нього – глина й черепки – середньовічне місто Нісса* [2, с. 110]; *Франкова школа. Найстаріша українська школа в Києві, колишня колегія Галагана, де бував Франко, де вчилися і Агатангел Кримський, і Юрій Кондратюк (сподвижник Цюлковського) – 92-га школа м. Києва* [2, с. 294].

Перифрази в «Щоденниках» О. Гончара виконують і шаблонізуючу функцію, оскільки на сторінках діаріюшів вони можуть перетворюватися на словесні штампи, які сприяють створенню стереотипів, наприклад: *батько червоного терору* [3, с. 350], *поріддя диявола* [3, с. 462], *фальшивець, холодний убивця, органічно чужий своєму народові й самій справі прогресу* [3, с. 425], *безбородий, що й досі лежить у Мавзолеї – мумія ХХ віку* [3, с. 391] – Ленін; *великий інквізитор* [2, с. 349], *людина без моралі* [2, с. 404], *батько вусатий* [2, с. 476], *оберкрат нашого народу, найкривавіший з усіх тиранів* [3, с. 192], *бездарний і жорстокий кремлівський полководець* [2, с. 206], *кремлівський кровожер* [3, с. 296], *верховний крук* [3, с. 297] – Сталін.

Шаблонізуючу функцію виконують перифрази на позначення чорнобильської катастрофи: *Чорнобильська Хіросіма* [3, с. 90]; *чорний полин* [3, с. 107]; *кошмар планети* [3, с. 117]; *злочин віку* [3, с. 254]; *вершина сатанистського зла ... вершина всіх дотеперішніх злодіянь* [3, с. 318]; *горе всесвітнє*, [3, с. 410]; *ненаситний молох, що так методично, неблаганно вигублює наш народ* [3, с. 207].

Описовими зворотами О. Гончар наголосив на тому, що чорнобильська катастрофа нагадала про всепланетну відповідальність людини за плоди її діяльності й глобальність можливих трагічних наслідків у разі нехтування цього постулату: *попередження людству* [3, с. 118]; *найбільша трагедія сучасного людства* [3, с. 125]. Чорнобиль, за словами О. Гончара, став німим докором минулого і болючою пересторогою для майбутніх поколінь: *прелюдія кінецьсвіття* [3, с. 91].

СРСР згадується автором «Щоденників» як глобальне, тоталітарне утворення, у якому панує терор та свавілля імперіалізму: *найбільший табір планети – оця одна шоста* [3, с. 237]; *країна ...наскрізь тоталітарна, куди вітер свободи ледь-ледь долинає* [3, с. 238]; *великодержавний Вавилон* [3, с. 277]; *бездарна, потворно розбухла, покарана Богом держава* [3, с. 316]; *найстрашніша і найкривавіша імперія* [3, с. 343]; *тоталітарна кошара* [3, с. 386]; *країна терору, невідступна імперія кадебешиницька* [3, с. 494].

Шаблонізуючу функцію виконують не лише перифрази, що мають негативне забарвлення, а й ті, що характеризують геніїв людства, духовних сподвижників. Відповідно, ця група перифразів містить лише позитивну конотацію, високу піднесеність, захоплення людським потенціалом і талантом. Говорячи про Т. Шевченка, О. Гончар використав такі перифрастичні найменування: *найбільший геній нації* [3, с. 318]; *батько нації* [3, с. 402]; *духовний Мойсей української нації* [3, с. 560]; *доля України – вічний орієнтир* [3, с. 560]; *той, кого сама нація обрала своїм пророком і чий геній рятував Україну і в часи найтяжчих криз* [3, с. 487]; *пророк, рівний біблійним пророкам масштабістю своєї*

особистості, силою правдолюбства, силою пристрасті і величчю своїх гуманістичних прозрінь [3, с. 402].

Такою ж позитивно забарвленою шаблонізуючою функцією вирізняються перифрази, якими автор щоденникових записів віддає шану Г. Сковороді, який увійшов в історію культури українського народу як видатний оригінальний філософ-гуманіст, письменник-демократ. Праці Сковороди є життєдайним джерелом, з якого черпатиме наснагу ще не одне покоління: *народний філософ, великий земляк лохвичан* [1, с. 126]; *найбільший геній нації* [3, с. 318]; *наш химерний геній* [3, с. 382]; *людина-загадка* [3, с. 383]; *мандрівний філософ* [3, с. 383]; *розумом рівний французьким енциклопедистам* [3, с. 383]; *втілення мислителя-гуманіста* [3, с. 541].

Перифрази, зафіксовані в «Щоденниках», виконують евфемістичну функцію, яка пов'язана з бажанням уникнути згадки про певні найменування небажаних життєвих реалій. Найчастіше це перифрази, у яких йдеться про смерть людини: *Василь Стус згас у далеких краях* [3, с. 67] – помер; *розтану, відійду, як хмара дощова* [3, с. 74] – помру; *Павло Боцу пішов із життя* [3, с. 133] – помер; *підбирає ключі* (збирається помирати) [1, с. 260]; *це осінь, це жовтень* [1, с. 145] – передчасна смерть; *талант, рідкісний у своїй красі втратила українська література* [1, с. 161] – помер Яновський; *відхід у вічність* [2, с. 328] – смерть. Іноді перифрази цього типу входять до складу речень, що мають високохудожню структуру: *Не стало Рильського... Прошумів, як літній високий дощ над Україною* – помер М. Рильський [1, с. 339].

Отже, перифрази як образно-переносні найменування предметів і явищ зображуваної дійсності виступають у «Щоденниках» структуротвірним елементом тексту, відображають світоглядні орієнтири письменника, його естетичне кредо. Завдяки перифразам, що вдало вплітаються в канву діаріюшів, підвищується емоційність, динамічність повідомлення, виявляється ставлення автора до повідомлюваної інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончар О.Т. Щоденники : у 3 т. / О.Т. Гончар [упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу та передм. В. Д. Гончар]. – К. : Веселка, 2002–2004. – Т. 1 (1943–1967). – 2002. – 455 с.
2. Гончар О.Т. Щоденники : у 3 т. / О.Т. Гончар [упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу та передм. В. Д. Гончар]. – К. : Веселка, 2002–2004. – Т. 2 (1968–1983). – 2003. – 607 с.
3. Гончар О.Т. Щоденники : у 3 т. / О.Т. Гончар [упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу та передм. В.Д. Гончар]. – К. : Веселка, 2002–2004. – Т. 3 (1984–1995). – 2004. – 606 с.
4. Копусь О.А. Перифрази у творах О. Гончара: структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.А. Копусь. – К., 2001. – 19 с.
5. Мінкова О.Ф. Перифрази як образно-переносні вторинні номінації / О.Ф. Мінкова // Українознавчий альманах. – Київ-Мелітополь, 2012. – Вип. 9. – С. 161–166.
6. Степаненко М.І. Світ в оцінці Олеся Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника / М.І. Степаненко. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2012. – 284 с.

REFERENCES

1. Honchar, O.T. (2002) "Diaries : in 3 Vol.", *Shchodennyky : u 3 t. [uporiad., pidhot. tekstiv, ilyustr. materialu ta peredm. V.D. Honchar]*. – Kyiv : Veselka. – Vol. 1 (1943–1967). – 455 p.

2. Honchar, O.T. (2003) "Diaries : in 3 Vol.", *Shchodennyky : u 3 t. [uporiad., pidhot. tekstiv, ilustr. materialu ta peredm. V.D. Honchar]*. – Kyiv : Veselka. – Vol. 2 (1968–1983). – 607 p.
3. Honchar, O.T. (2004) "Diaries : in 3 Vol.", *Shchodennyky : u 3 t. [uporiad., pidhot. tekstiv, ilyustr. materialu ta peredm. V.D. Honchar]*. – K. : Veselka, 2002–2004. – Vol. 3 (1984–1995). – 606 p.
4. Kopus, O.A. (2001) "Paraphrases in creative works by O. Hohnchar: structural, semantic, functional and stylistic aspects", *Peryfrazy u tvorakh O. Honchara: strukturyno-semantychnyi ta funktsionalno-stylistychnyi aspekty : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrayinska mova»*. – Kyiv. – 19 p.
5. Minkova, O.F. (2012) "Paraphrases as image figurative secondary nomination", *Peryfrazy yak obrazno-perenosni vtorynni nominatsiyi // Ukrayinoznavchyi almanakh*. – Kyiv-Melitopol. – Iss. 9. – pp. 161–166.
6. Stepanenko, M.I. (2012) "World after assessment by Oles Honchar: axiological sphere od diaries discourse of writer", *Svit v otsynsi Olesya Honchara: aksiosfera shchodennykovoho dyskursu pysmennyka*. – Poltava : PP Shevchenko R. V. – 284 p.

УДК 81'373.111'25

ОЦІНЮВАЛЬНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Бондаренко О.М., ст. викладач, Литвиненко О.К., студент

Запорізький національний технічний університет, вул. Гоголя, 64, м. Запоріжжя, Україна
glas1959@mail.ru, lena_litvinenko@i.ua

Стаття присвячена дослідженню оцінювальної лексики в сучасному англomовному політичному дискурсі. Проведено семантичний аналіз оцінювальних висловлювань у промовах політиків.

Ключові слова: оцінювальна лексика, політичний дискурс, емоційна і раціональна оцінка, афективність, інтенсифікація.

ОЦЕНОЧНАЯ ЛЕКСИКА В СОВРЕМЕННОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Бондаренко Е.М., Литвиненко Е.К.

*Запорожский национальный технический университет,
ул. Гоголя, 64, г. Запорожье, Украина*
glas1959@mail.ru, lena_litvinenko@i.ua

Статья посвящена исследованию оценочной лексики в современном политическом дискурсе. Проведен семантический анализ оценочных высказываний в речах политиков.

Ключевые слова: оценочная лексика, политический дискурс, эмоциональная и рациональная оценка, аффективность, интенсификация.

EVALUATIVE LEXIS IN MODERN POLITICAL DISCOURSE

Bondarenko O.M., Lytvynenko O.K.

*Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya,
Hohol str., 64, Zaporizhzhya, Ukraine*
glas1959@mail.ru, lena_litvinenko@i.ua

The article deals with modern political discourse and evaluative lexis in it. Due to the strengthening of European integration processes, lately the political life of Ukraine has become the subject of intense discussion, interest in our country throughout the world has increased. The need for evaluative vocabulary in political discourse is consistently high, because politicians' speeches are often characterized by sharp judgments about political opponents. The other reason is that potential persuasive function of political discourse is gaining voters via a contraposition of positive self-evaluation and negative evaluation of the opponent. The aim of this article is to investigate the use of evaluative lexis in modern political discourse. The paper stresses, that evaluation can be considered as just a stylistic trait or as a phenomenon of functional semantic and stylistic category. On the basis of European politicians' speeches concerning Ukrainian crisis the article gives the examples of language anthropocentricity, which is most clearly represented in evaluative